

**СОВЕТ КРАСНОСЕЛЬСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
ВЫСОКОГОРСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БИЕКТАУ
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
КРАСНОСЕЛЬСКИЙ АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ**

422700, Республика Татарстан, Высокогорский район,
п. ж/д ст. Высокая Гора, ул. Советская, 13

422700, Татарстан Республикасы, Биектау районы,
тимер юл станциясе поселогы, Совет урамы, 13

тел./факс 8(84365) 2-35-82, e-mail: Ksel.Vsg@tatar.ru

**РЕШЕНИЕ
«24» сентябрь 2018 ел**

**КАРАР
№ 97**

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 нче елның 28 нче июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Закон, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалыгы министрлыгының «Жирлекләр, шәһәр округлары, шәһәр эчендәге районнар территорияләрен төзеклэндерү кагыйдэләрен әзерләү өчен методик тәкъдимнәрне раслау турында» 2017 нче елның 13 нче апрелендәге 711/ПР номерлы боерыг, «Татарстан Республикасында йорт хайваннарын тотуның аерым мәсьәләләре турында» 2014 елның 07 мартындагы 16-ТРЗ Татарстан Республикасы закон нигезендә, Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставына таянып, Красносельский авыл жирлеге Советы,

КАРАР КЫЛДЫ:

1. «Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге территориясендә төзеклэндерү кагыйдэләрен» кушымта нигезендә расларга.

2. «Красносельский жирлеге территориясендә төзеклэндерү, чисталык һәм санитария тәртибен тәмин итү кагыйдэләрен раслау турында» 2015 нче елның 27 нче маендагы 185 нче номерлы Красносельский авыл жирлеге Советы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

3. Әлеге карарны Биектау муниципаль районының Интернет челтәрендәге рәсми сайтта <http://vysokaya-gora.tatarsta.ru/> һәм Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат порталында <http://pravo.tatarsta.ru/> урнаштыру юлы белән халыкка житкерелергә тиеш.

4. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны Красносельский авыл жирлеге Башлыгы урынбасары Никитенко Р.Р. йөкләргә.

Совет Рәисе
Красносельский авыл жирлеге башлыгы

Р.Г. Кәлимуллин

РАСЛАНГАН:

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеген Советының 2018 елның «24» сентябрэндәге 97 нче номерлы карары белән

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеген муниципаль берәмлеген территориясендә төзекләндерү кагыйдәләре.

1. Гомуми нигезләмәләр

1 статья. Төп нигезләмәләр

1.1. Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельск авыл жирлеген муниципаль берәмлеген территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдәләр) санитария кагыйдәләре нигезендә Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельск авыл жирлеген территориясен (алга таба - жирлек) жыештыру һәм карап тоту эшләрен башкару тәртибен билгели һәм жирлектә чисталык һәм тәртип тәэмин итү буенча бердәм нормалар һәм таләпләр, биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча таләпләр, алар урнашкан биналарның һәм корылмаларның тышкы кыяфәтенә һәм корылмаларның коймаларына, аларны төзекләндерү һәм үтәү ешлыгына билгели, шулай ук бина (алардагы урыннар) милекчеләренә һәм янәшәдәге территорияләренә төзекләндерүдә катнашу, жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру тәртибен (урамнарны яктыртуны, территорияне яшелләндерүне, кече архитектура формаларын урнаштыруны һәм карап тотуны да кертеп) билгели.

1.2. Әлеген Кагыйдәләренә хокукый нигезен булып Россия Федерациясен Конституциясен, "Россия Федерациясендә жирлен үзидарәнен оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 нче елның 6 нче июнендәгел 131-ФЗ номерлы Федераль закон, "Халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген турында" 1999 нчы елның 30 нчы мартындагы 52-ФЗ номерлы Федераль закон, "Житештерү һәм куллану калдыклары турында" 1998 нчы елның 24 нче июнендәгел 89-ФЗ номерлы Федераль закон, "Әйләнә-тирә мохитнен саклау турында" 2002 нче елның 10 нчы гыйнварындагы N 7-ФЗ номерлы Федераль закон, "Төзелешнен оештыру", БДБ һәм 89-80 "Сәнәгать предприятиеләренә генераль планнары", 2.07.01-89 "Шәһәр төзелешен. "Эшләренә житештерү һәм кабул итү кагыйдәләрен" шәһәр һәм авыл жирлекләрен планлаштыру һәм төзү", СНиП III-10-75 "Эшләренә житештерү һәм кабул итү кагыйдәләрен. Территориянен төзекләндерү", Россия Федерациясен Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалыгы министрлыгының 2017 нче елның 13 нче апрелендәгел N 711/пр (алга таба - Методик тәкъдимнәр), Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеген муниципаль берәмлеген Уставы белән расланган муниципаль берәмлекләрен территорияләрен төзекләндерү нормаларын һәм кагыйдәләрен әзерләү буенча методик тәкъдимнәр.

1.3. Жирлектә территорияләренә төзекләндерү һәм санитар карап тоту өчен

жаваплы субъектлар түбэндәгеләр була:

1) дәүләт милкендәге яисә муниципаль милектәге, өченче затларга биләүгә һәм (яисә) аннан файдалануга тапшырылган территорияләр һәм төзекләндерү объектлары буенча - әлеге объектларның хужалары һәм (яисә) файдаланучылары (физик һәм юридик затлар);

2) дәүләт милкендәге яисә муниципаль милектәге, өченче затларга биләүгә һәм (яисә) аннан файдалануга тапшырылмаган территорияләр һәм төзекләндерү объектлары буенча - дәүләт хакимияте органнары, жирле үзидарә органнары;

3) милекнең башка рәвешләрендәге территорияләр һәм төзекләндерү объектлары буенча - объектлар һәм территорияләр милекчеләре (физик һәм юридик затлар).

Территорияләрне төзекләндерү һәм санитар карап тоту бурычлары я төзекләндерү һәм санитар карап тору өчен жаваплы турыдан-туры субъектлар, йә төзелгән шартнамәләр нигезендә башка затлар тарафыннан башкарыла.

1.4. Территорияләрне жыештыру һәм санитар тәртиптә тоту, эшләрне башкаруны координацияләү, эшләрне башкару срокларын һәм сыйфатын тикшереп тору буенча килешүләр һәм муниципаль контрактлар төзү Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлегә Башкарма комитетына йөкләнә.

1.5. Әлеге Кагыйдәләр ведомствога карауларына һәм милек рәвешләренә, шәхси эшмәкәрләргә, жирлек территориясендә үз эшчәнлеген башкаручы барлык гражданнар (алга таба - оешмалар һәм гражданнар) тарафыннан барлык оешмаларны (алга таба - оешмалар һәм гражданнар) үтәү мәжбүри.

2 нче статья. Төп терминнар һәм төшенчәләр

2.1. Муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре - муниципаль хокукый акт, ул Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә, шулай ук Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү буенча чаралар исемлеген, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү буенча чаралар исемлеген, аларны үткәрүнең тәртибен һәм ешлыгын билгели;

2.2. Территорияне төзекләндерү элементлары - декоратив, техник, планлаштыру, конструктив жайланмалар, үсемлек компонентлары, жиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, кече архитектура формалары, стационар булмаган корылмалар, тышкы реклама һәм төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган мәгълүмат.

2.3. Шәһәр мохите - билгеле бер территориядә яшәү тирәлеген характерлаучы һәм бу территориядә яшәү уңайлылыгын билгеләүче табигать, архитектура-планлаштыру, экология, социаль-мәдәни һәм башка факторлар жыелмасы ул. Әлеге документ максатларында «шәһәр мохите» төшенчәсе шәһәр жирлекләренә дә, авыл жирлекләренә дә карата кулланыла.

2.4. Юл өслегенә капитал ремонт ясау - юл киemenең һәм өслекнең, жир өслегенә һәм юл корылмаларының тулысынча эшкә сәләтлелеген арттыра һәм тулыландыра торган эшләр комплексы таушалган конструкцияләрне һәм детальләрне алыштыра яисә аларны ныклы һәм озак гомерлеккә алыштыра, хәрәкәт

ешлыгын һәм автомобиль күчәрләренең төзеклеген арттыруны исәпкә алып, ремонтлана торган юл өчен билгеләнгән категорияләрдәге автомобильләренә интенсивлыгын арттыруны исәпкә алып юлның геометрик параметрларын арттыра.

2.5. Шәһәр мохитенең сыйфаты - халыкның төрле катламнары өчен көндәлек тормыш уңайлыгы дәрәжәсен билгели торган территорияне һәм аның өлешләрен комплекслы тасвирлау.

2.6. Шәһәр мохитен комплекслы үстерү - жирлек тормышының барлык дәрәжәләрендә шәһәр мохитен яхшырту, яңарту, трансформацияләү, иң яхшы практик һәм технологияләрдән файдалану, шул исәптән инфраструктураны, идарә итү системасын, технологияләрне, коммуникацияләрне үстерү.

2.7. Шәһәр мохите сыйфаты критерийлары - шәһәр мохите сыйфаты параметрларын микьдар һәм аңа туры килә торган үлчәүләр.

2.8 Төзекләндерү элементларының нормалаштырылган комплексы - жирлек территориясендә имин, уңайлы һәм жәлеп итүчән мохит булдыру өчен төзекләндерү элементларының кирәкле минималь ярашуы.

2.9. Шәһәр мохите сыйфатын бәяләү - халыкның тормыш сыйфатын яхшырту һәм территорияне жәлеп итү максатларында территорияне төзекләндерү һәм үстерү чаралары исемлеген эзерләү һәм нигезләү өчен билгеләнгән критерийларга жирлек территориясендә шәһәр мохите элементларының туры килү дәрәжәсе турында объектив таныклыklar алу процедурасы.

2.10. Ижтимагый киңлекләр - жирлек территорияләре, алар халык өчен даими файдалана алырлык территорияләр, шул исәптән мәйданнар, урамнар, жәяүлеләр зоналары, скверлар, парклар. Ижтимагый киңлек статусы керү өчен түләү булмауны күздә тоту. Ижтимагый киңлекләр жирлек резидентлары һәм кунаклары тарафыннан төрле максатларда, шул исәптән аралашу, ял итү, спорт белән шөгыйльләнү, мәгариф, гражданнар жыелышларын уздыру, эшкуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыру, гамәлдәге законнар таләпләрен исәпкә алып, кулланылырга мөмкин.

2.11. Территорияне - төзекләндерү объектлары - төзекләндерү эшчәнлегенә гамәлгә ашырыла торган жирлек территорияләре.

2.12. Юл - торақ һәм магистраль урамнарның юл өлешләренә, капка мәйданчыкларына тоташкан юл.

2.13. Төзекләндерү проекты - текстлы һәм график формадагы материалларны үз эченә алган һәм территорияне һәм төзекләндерүнең башка объектларын төзекләндерү буенча проект чышелешләрен (шул исәптән төсле) билгели торган документация.

2.14. Төзекләндерү объектын үстерү - төзекләндерүнең гамәлдәге объектларының, аларның аерым элементларының яңаларын булдыруга яисә сыйфатын арттыруга юнәлдерелгән эшләрне гамәлгә ашыру.

2.15 Төзекләндерү объектының эчтәлегенә - төзекләндерү объектларының техник, физик, эстетик халәтендә, аларның аерым элементларын тиешенчә тоту.

2.16. Шәһәр мохите субъектлары - торақ пунктта яшәүчеләр, аларның бергәлегенә, ижтимагый, эшлекле оешмалар вәкилләре, хакимият органнары һәм социаль-икътисадый тормышның башка субъектлары, торақ пунктны үстерүгә катнашучы һәм йогынты ясаучы.

2.17. Катыв өслек - юл киеме составында юл өслегенә.

2.18. Территорияларне жыю - житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны жыю, махсус билгеләнгән урыннарға чыгару белән бәйлә эшчәнлек төрө, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тәмин итүгә һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар.

2.19. Муниципаль заказчы - Биектау муниципаль районының Кызыл авыл жирлегә башкарма комитеты яисә ул вәкаләт биргән орган - жирлекне төзекләндерү, жыештыру һәм санитар чистарту буенча эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү.

2.20. Махсулаштырылган оешма - кирәкле ресурслары һәм рөхсәт документациясе (лицензиясе) булган санитар чистарту һәм төзекләндерү өлкәсендә гамәлдәге законнар нигезендә эшчәнлекне гамәлгә ашыручы предприятие, оешма, теләсә кайсы милек формасындагы учреждение йә эшкуар.

2.21. Калдыклар туплау - калдыкларны алга таба эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, урнаштыру максатларында аларны унбер айдан да артык булмаган вакытка жыеп кую.

2.22. Подрядчы - Россия Федерациясе Граждан кодексы нигезендә заказчылар белән төзелә торган подряд шартнамәсе һәм (яисә) муниципаль контракт буенча эшләрне башкаручы физик һәм юридик затлар.

2.23. Шәһәр территориясе - милек хокукында яисә башка хокукта юридик һәм физик затлар карамагындагы жирлек территориясе (аренданы кертмичә).

2.24. Предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр һәм башка хужалык итүче субъектлар территориясе - мәйданы, чикләре, урыны, хокукый статусы һәм законнарда каралган хокукларда юридик һәм физик затларга максатчан билгеләнеше белән бирелгән (беркетелгән) башка характеристикалары булган территория.

2.25. Территориясе - биш һәм унбиш метрдан да ким булмаган киңлектәге территория, моңа тротуарлар, газ һәм яшел зоналар да керә, ул биналар, корылмалар, шул исәптән индивидуаль торак йортлар чикләренә турыдан-туры тоташа торган, шулай ук предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр, башка хужалык итүче субъектлар һәм индивидуаль торак йортлар территориясе чикләрендә билгеләнгән коймаларга тоташа.

Якын территориядә 0-15 метр интервалында юл урнашкан очракта, барлык объектлар өчен янәшә территориянең чиге, индивидуаль торак йортларны да кертеп, юлның якындагы почмагы яки юлның машина юлларын чикли торган бордюр ташы булган очракта.

Бер-берсенә якын урнашкан объектларның (ишегалды территориясе эчендә) төрле милек рәвешләрендәге һәм гомуми территорияле хезмәт күрсәтү өчен жыештыру чиге тигез ераклыкта уза. Кысласыман корылмаларның һәм коммуникацияләрнең жир өсте өлешләренә иң якын территориясе - корылмаларының һәм коммуникацияләрнең тышкы линиясеннән кимендә 6 метр киңлектәге жир кишәрлеге.

Якын-тирәдәге территориянең аерым торучы объектлары өчен әлеге объектның жир кишәрлеге чикләреннән унбиш метр тәшкил итә. Якын-тирәдәге территория буш булган очракта, шәһәр урманнары, башка төзелеп бетмәгән территорияләр, якын-тирәдәге территорияләрнең киңлегә аерым торучы объектлар буларак билгеләнә.

2.26. Билгелэнгэн территория - күрсәтелгән территорияне төзекләндерү һәм санитар карап тоту максатларында килешү, шартнамә нигезендә йә физик һәм юридик затларга яисә индивидуаль эшкуарларга карата килешү нигезендә беркетелгән жәмәгать билгеләнешендәге (гомуми файдаланудагы, якындагы территория) территориянең бер өлеше.

2.27. Каты коммуналь калдыклар - физик затлар тарафыннан куллану процессында торак урыннарда барлыкка килә торган калдыклар, шулай ук шәхси һәм көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерү максатларында аларны торак урыннарында физик затлар тарафыннан файдалану процессында үзләренә куллану үзлекләрен югалткан товарлар. Каты коммуналь калдыкларга шулай ук физик затларның, индивидуаль эшкуарларның эшчәнлегенә процессында барлыкка килгән һәм физик затларның куллану процессында торак урыннарында барлыкка килгән калдыкларның составы буенча охшаш калдыклар керә.

Өлеге төр калдыкларны барлыкка китерү нормативлары муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

2.28. Территорияләренә санитар чистарту - каты көнкүреш калдыкларын жыю, алып китү.

2.29. Рөхсәтсез чүп-чар чүплеге - житештерү һәм куллану калдыкларының туплануы, алар үз-үзләрен ирекле (санкцияләnmөгән) ыргыту (урнаштыру) яисә 50 кв. метрдан артык мәйданда туплану һәм 30 куб метрдан артык күләм нәтижәсендә барлыкка килгән.

2.30 Территория якын торакның бер өлешен, шулай ук торакны файдалануга тапшыруга периметр буенча гражданның гомуми өлешен һәм торак, корылма яки периметрлар файдалануга тапшырылачак торакны сафка бастыруга арткан.

2.31. Вақытлы корылма - төзелешкә рөхсәт бирүне таләп итми торган капитал төзелеш объектлары булмаган объектлар - заглубленный фундаментларны, жир асты биналарын төзүне күздә тотмый, инженерлык коммуникацияләрен таләп итми һәм чикләнгән эшләү вақыты белән характерлана. Аларга павильоннар, киосклар, навеслар, палаткалар, металл гаражлар һәм башка шундый объектлар керә.

2.32. Газон - үзенә киселгән үләнне һәм башка үсемлекләренә үз эченә алган төзекләндерү элементы.

2.33. Үлчәү - объем 2 м² - на дивары на артмаган конструкции, объем реклама, назначены для выполнения федеральных законодательства, для применения для использования.

2.34. Жәмәгать транспортын туктату - бер үк вақытта жәмәгать транспортының кимендә 2 чарасын урнаштыру өчен билгелэнгән чикләр һәм күрсәткечләр куелган павильон, эскәмияләр һәм урналар белән жиһазландырылган махсус бүлеп бирелгән территория.

2.35. Тротуар - урамнар һәм юллар буйлап кимендә 1 метр киңлектәге каты өслеккә жәяүлеләр зонасы.

2.36. Урам - транспорт чаралары һәм жәяүлеләр өчен төзекләндерелгән яисә жайлаштырылган һәм файдаланыла торган жир полосасы йә торак пунктлар чикләрендә урнашкан ясалма корылма өслеге, шул исәптән тизйөрешле һәм жайга салына торган хәрәкәт магистраль юлы, жәяүлеләр һәм парк юлы, фәнни-житештерү, сәнәгать һәм коммуналь-склад зоналарында (районнарда) юл.

2.37. Биналар фасады бинаның яисә корылманың тышкы ягы.

2.38. Яшел үсентеләр - агаччыл, агач-куаклы, куаклыклы һәм үләнчел үсемлекләр ясалма һәм табигый үсентеләр.

2.39. Яшел утыртмаларны саклау - жир өсте өлешенә һәм тамыр системасының үсешне туктатуга китерми торган механик, химик һәм башка төрле зарарлануы.

2.40 Яшел утыртмаларны юк итү - үсешне туктатуга китергән яшел утыртмаларның зарарлануы.

2.41. Яшел утыртмаларның яңарту бәясе - муниципаль милектәге яшел үсентеләргә санкцияләнгән күчереп утыртканда яисә яшел утыртмаларны сүткәндә, шулай ук аларны зарарлаганда яисә юкка чыгарганда алына торган зыян өчен түләнгән торган матди компенсация;

2.42. Стационар ваклап сату челтәре - махсус жиһазландырылган һәм сәүдә алып бару өчен билгеләнгән биналарда (павильоннар, киосклар) урнашкан объектлар.

2.43. Ваклап сату белән бәйле булмаган вак сату челтәре - жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан расланган стационар булмаган сәүдә объектларын урнаштыру схемасы билгеләнгән төрле сәүдә һәм тарату (палаткалар, прилавкалар, лоткалар, арбалар, кәрзиннәр, автоприцеплар, автолавкалар, автоцистерналар һ.б.) принципларында эшләүче объектлар.

2.44. Кулланучылар - милекчеләр, арендаторлар, баланс тотучылар, жирдән файдаланучылар.

2.45. Объектлар - аерым бер территориядә булукитерүче үсемлекләр ансамбленә архитектура-ландшафты (тыш чүптән), в том числе зеленого хозяйства (парклар, парклар, скверлар, газоннар, яшел зоналар һ.б.).

2.46. Жирлек территориясен чистартуның генераль схемасы - торак пунктлар территорияләрен чистарту һәм жыештыру системасы өчен кирәкле махсус машиналар, механизмнар, жиһазлар һәм инвентарьлар саны, калдыкларны урнаштыру яисә эшкәртү объектларын төзү, реконструкцияләү яисә рекультивацияләү, алга таба кулланылырга тиешле калдыкларны жыю, даими юкка чыгару, урнаштыру системаларын, шулай ук калдыкларны жыю, зарарсызландыру һәм эшкәртү ысулларын, әйләнә-тирә мохиткә зарарлы матдәләр элөгүне булдырмау максатларында махсус саклагычларда жыю, калдыкларны урнаштыру һәм эшкәртү объектларын төзүнең, реконструкцияләүнең яисә рекультивацияләүнең максатчанлыгы - муниципаль норматив хокукый акт.

2 нче бүлек. Жирлек территориясен санитар чистарту һәм төзекләндерү

3 нче статья. Жирлек территориясен санитар чистарту

3.1. Оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә, юридик һәм физик затлар үзләренә милек хокукында яисә алар карамагындагы жир кишәрлекләренә һәм аның янәшәсендәге территорияләренә (хосусый йорт биләмәләре, предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр территорияләре) үз вакытында һәм сыйфатлы чистартуын һәм жыештыруны тәмин итәргә, гамәлдәге законнар һәм әлеге Кагыйдәләр нигезендә төзекләндерүнең (юллар, тротуарлар, газлар, кече архитектура формалары, яктырту, су отводлары һ.б.) элементларын зарарлауга һәм жимерүгә,

төрле хужалык һәм вакытлы корылмаларны үз белдекләре белән төзүгә юл куймаска тиеш.

3.2. Каты көнкүреш калдыкларын жыю, вакытлыча саклау, даими алып китү системасын оештыру һәм территорияләрне жыештыру эйләнә-тирә мохитне саклау һәм кеше сәламәтлеге өлкәсендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән экологик, санитария һәм башка таләпләр нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

3.3. Житештерү һәм куллану калдыклары Россия Федерациясенен, Татарстан Республикасының, жирле үзидарә органының санитария кагыйдәләре һәм башка норматив хокукый актлары нигезендә жыелырга, алардан файдаланырга, зарарсызландырырга, аларны саклау һәм күмергә тиеш.

3.4. Жирлек территориясен чистартуның һәм жыештыруның барлык төрләре буенча чараларны гамәлгә ашыру чираты, эшләр күләме, жыю системалары һәм ысуллары, чистарту системасы объектларын урнаштыру жирлек территориясен чистартуның билгеләнгән тәртиптә расланган Генераль схемасы нигезендә билгеләнә.

3.5. санкцияләnmәгән чүплекләрдә житештерү һәм куллану калдыкларын урнаштырган затларны билгеләү, житештерү һәм куллану калдыкларын алып ташлау һәм чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү элге территорияне төзекләндерүнең муниципаль кагыйдәләре нигезендә жыештыруны тәэмин итәргә тиешле затлар исәбеннән башкарыла алмаган очракта.

3.6. Жир кишәрлегендә, торақ яисә торақ булмаган бинада, милекче белән аренда шартнамәсе яисә башка килешү нигезендә үзенең көнкүреш һәм хужалык эшчәнлеген гамәлгә ашыручы калдыкларны житештерүче калдыкларны жыю, алып китү һәм утильләштерүне мөстәкыйль рәвештә оештырмаган очракта, элге калдыкларны житештерүченең калдыкларын жыю, алып китү һәм утильләштерү бурычы территорияләрне жыештыру өчен жаваплы югарыда санап үтелгән күчемсез милек объектлары милекчесенә йөкләнә.

3.7. Каты коммуналь калдыкларны жыюның билгеләнгән тәртибен тәэмин итү һәм аны үткөрү өчен жаваплылык калдыкларны жыючылар, жыю һәм вакытлыча саклау урыннары милекчеләре балансына йөкләнә.

3.8. Ремонт вакытында барлыкка килгән калдыкларны чыгару элге ремонтны башкарган затлар тарафыннан мөстәкыйль рәвештә башкарыла.

3.9. Гомуми файдаланудагы конкрет махсушлаштырылган оешмаларга, юридик затларга, шәхси эшмәкәрләргә һәм гражданнырга, мәйданнырга, урамнарга һәм юл йөрү юлларына беркетелмәгән урыннары чистарту эшләрен оештыру Кызыл авыл жирлеге башкарма комитетына йөкләнә.

3.10. Гомуми файдаланудагы конкрет махсушлаштырылган оешмаларга, юридик затларга, индивидуаль эшкуарларга һәм гражданнырга, муниципаль контракт һәм бюджет финанславы нигезендә юллар челтәре мәйданнырын, урамнары һәм юллары чистарту өчен жаваплылык подрядчыга йөкләнә.

3.11. Бүленү полосаларының санитар торышын, шулай ук юлларның, тротуарларның һәм юллары төзекләндерүнең башка элементларының коймаларын карап тотуны оештыру муниципаль контракт һәм бюджет финанславы нигезендә муниципаль заказчыга йөкләнә.

3.12. Бүленү полосаларының санитар торышы, шулай ук юлларның,

тротуарларның һәм юлларны төзекләндерүнең башка элементларының киртэләрен карап тоткан өчен җаваплылык оператив идарә итү хокукында юллар урнашкан затка йөкләнә.

3.13. Вак-төяк чыгарыла торган (күчмә) сәүдә урынының санитар торышы һәм эшләр оештыру һәм хезмәтләр күрсәтү өчен җаваплылык вак сугарулы алып чыгу (күчмә) сәүдәсен оештыру хокукына рөхсәт нигезендә әлеге эшчәнлек төрөн гамәлгә ашыручы затларга йөкләнә.

3.14. Тарларны якындагы газоннарда, сәүдә палаталарының түбәләрендә, киоскларда һ.б. складларга урнаштыру рөхсәт ителми.

3.15. Жәмәгать транспорты тукталышларын (баланстагы очрактардан тыш) карап торган һәм санитар карап торган өчен эшләр оештыру һәм җаваплылык муниципаль контракт һәм бюджет финанславы нигезендә муниципаль заказчыга йөкләнә.

3.16. Канауларны, торбаларны һәм дренажларны карап тоту һәм чистарту, урамнардан, юллардан, тротуарлардан өске һәм грунт суларын чыгару өчен билгеләнгән эшләрне оештыру һәм аларны чистарту, яңгыр канализациясе һәм су коелары коллекторларын чистарту бюджет финанславы нигезендә муниципаль заказчыга йөкләнә. Ведомство су үткөрү корылымалары һәм системалары тиешле ведомстволарга яки коммуналь предприятиеләр белән килешүләр нигезендә хезмәт күрсәтә.

3.17. Электр тапшыру, газ, суүткәргеч һәм жылылык челтәрләре, трансформатор подстанцияләр (ТП), бүлү пунктлары (РП) урнаштыру һәм эксплуатацияләү өчен бирелгән территорияләрне жыештыру һәм чистарту күрсәтелгән челтәрләрне, электр тапшыру линияләрен һәм объектларны эксплуатацияләүче оешмаларның көчләре һәм чаралары белән гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә. Әлеге пунктта күрсәтелгән челтәрләр хужасыз булган очракта, территорияләрне жыештыру һәм чистарту хужасыз мөлкәтне саклауны һәм эксплуатацияләүне тәмин итү турында шартнамә төзелгән оешмаларны гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә.

3.18. Ижтимагый бәдрәфләрнең санитария нормаларына туры китереп, эшләрне оештыру һәм санитария халәте объектлары балансында булган предприятиеләргә йөкләнә.

3.19. Гражданны муниципаль берәмлек территориясен жыештыру, төзекләндерү һәм яшелләндерү эшләрен башкаруга жәлеп итүне Красносельский авыл җирлеге башкарма комитеты күрсәтмәсе нигезендә башкарырга кирәк.

3.20. Җирлек территориясендә түбәндәгеләр тыела:

- территорияне металл ватык, төзелеш һәм көнкүреш чүп-чары, шлак һәм башка калдыклар белән пычратырга, ягулык-майлау материаллары, нефть продуктлары белән пычратырга, калдыкларны чүплекләр корырга;

- калдыкларны һәм чүп-чарны, махсус билгеләнгән урыннардан һәм калдыклар жыю өчен контейнерлардан тыш, көнкүрештәге агып төшүче суларны су чыгару канауларына, кюветларга, рельефка, су жыю канализациясе коеларына агызырга;

- стационар булмаган сәүдә объектларын, шулай ук ял итү өлкәсендә хезмәт күрсәтү өлкәсе объектларын (аттракционнар, кабартылган батутлар, велосипедлар,

роликлар прокаты һәм халыкның ялын һәм күнел ачуын оештыру өчен кулланыла торган башка шундый объектлар) билгеләнгән тәртипне бозып урнаштырырга;

- яшел утыртмаларда (агачларда, куакларда һ.б.), суүткәргеч торбаларда, урам коймаларында, асфальт һәм плитә катламнарында һәм әлеге максатлар өчен билгеләнмәгән башка урыннарда реклама-мәгълүмат материалларын урнаштырырга;

- автотранспорт чараларын юарга һәм чистартырга, су жыю колонкалары янында, ишегалларында һәм урамнарда, массакүләм килү урыннарында, елга һәм сулык ярларында кер юарга һәм келәм эшләнмәләре юарга;

- йөк ташырга, тракторларны авыл урамнары буйлап асфальт белән капланган авыл урамнары буйлап чаптырырга;

- пычрак йөкләрне, тузанлы йөкләрне, эретмәләрне, яфракларны, калдыкларны брезент белән капламыйча яисә башка төрле материал белән йөртөргә, бу максатлар өчен жиһазланмаган машиналарда сыек йөкләр ташырга;

- гомуми файдаланудагы урамнарны, мәйданнарны, ишегалды территорияләрен казу буенча жир эшләре башкаруга тиешле рөхсәттән башка гына башкарырга, шулай ук жир эшләрен башкаруга билгеләнгән срокларда казу урыннарын тиешле хәлгә китерү чараларын күрмәскә;

- грунт, чүп-чар, чүп-чар, чүп-чар, кар, әлеге максатлар өчен билгеләнмәгән урыннарда боз чыгарырга һәм аударырга;

- урамнарда, тротуарларда, газларда төзелеш материаллары булдырырга, квартал эчендәге юлларны һәм гамәлдәге законнарны бозуга илтүче йортларга илтүче юлларны томаларга;

- тәмәке төпчәкләрен, кәгазьне, чүп-чарны газга, тротуарларга, урамнар, мәйданнар, ишегаллары территорияләренә, паркларга, скверларга һәм башка жәмәгать урыннарына ташларга;

- бакча диваннары, эскәмияләр артында утырырга, пычратырга, урналарны, урам яктырту фонарьларын бозарга яисә юк итәргә, башка кече архитектура формалары;

- биналарда һәм корылмаларда язмалар ясарга һәм күчәрәп язарга;

- катнашманы һәм көнкүреш чүп-чарын кое капкачларына, су кабул итү рәшәткәләренә яңгыр канализациясе, лоткалар, кюветлар ыргытырга;

- чүп-чарны, яфракны һәм коры үләнне, тараны, житештерү калдыкларын яндырырга, учак ягу, шул исәптән предприятиеләрнең эчке территорияләрендә һәм шәхси хужалыкларда;

- шушы максатларга туры килмәгән урыннарда урам сәүдәсен оештырырга;

- үз белдеге белән чөлтәргә һәм коммуникацияләргә кушылырга;

- үз белдеге белән фасадны үзгәртеп корырга, барлык типтагы гаражларны, билгеләнмәгән урыннарда тышкы мәгълүмат йөртүчеләрне, кече архитектура формаларын урнаштырырга, тиешле рөхсәттән башка жир кишәрлекләре коймаларын билгеләргә;

- яшел утыртмаларны ватарга, бозарга һәм юкка чыгарырга, көпшәләрдә үзбелдекле кирмән ясарга, агачларга гамак һәм таган, кер киптерү өчен бау тагарга, аларга кадак кагарга;

- газоннарны жимерергә һәм юк итәргә;

- балалар һәм спорт майданчыкларында, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәктәпләр һәм башка уку йортлары территорияләрендә, сәламәтлек саклау объектлары һәм административ учреждениеләр территорияләрендә, газларда, халыкның ял итү урыннарында, шулай ук атларны, хайваннарны һәм башка хайваннарны, һәм халыкны күпләп коендыру өчен билгеләнгән урыннарда сулыкларга жибәрергә.

4 нче статья. Төзекләндерү элементлары.

4.1. Үсемлекләр - жирлек тирәлеген үсемлек компонентларынан актив файдаланып булдыруны тәмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук жирлек территориясендә элек төзелгән яисә электән үк гамәлдә булган табигый мохитне саклап калу:

4.1.1. Агач утыртмаларның һәм яшелләндерүнең төп типлары булып массивлар, төркемнәр, солитерлар, тере коймалар, кулисалар, боскетлар, шпалерлар, газоннар, чәчәк түтәлләре, төрле утыртмалар (аллея, рядовой, букет һ.б.) тора.

Урамнар, майданнар, парклар, скверлар территорияләрендә объектларны реконструкцияләү, агач һәм куаклар утырту, скверларны һәм паркларны чәчәк ату, шулай ук ландшафт архитектурасы объектларын капитал ремонтлау һәм реконструкцияләү эшләре бары тик Кызыл авыл жирлеге башкарма комитеты белән килештереп кенә башкарыла.

4.1.2. Объектлар территориясендә яшелләндерүне проектлаганда түбәндәгеләр тәкъдим ителә:

- булган үсемлекләргә, агач үсемлекләренең торышына һәм үлән капламына бәя бирергә;

- корыган зарар күргән агач үсемлекләрен ачыкларга, аларны объектлардан арындыру чараларын эшләргә;

- үләннәр капламын, агач-куак һәм яр бие үсемлекләрен саклауны ял итү зонасының гомуми майданының 80%ыннан да ким булмаган дәрәжәдә тәмин итәргә.

4.1.3. Жирлек территориясендә яшелләндерүнең ике төре кулланыла: стационар - туфракка үсемлекләрен утырту һәм мобиль урыннарда утырту - үсемлекләрен махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту.

Агачларны су белән тәмин итү, су чыгару һәм канализация, газ, жылылык, электр линияләре челтәрләре янында 2 метрдан да ким булмаган ераклыкта утыртырга.

4.2. Түшәмнәрнең төрләре:

4.2.1. Жир өслеген ябу жирлек территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт итү шартларын тәмин итә, шулай ук тирәлекнең архитектур-сәнгать йөзен формалаштыра.

Жирлек территориясен төзекләндерү максатларында түбәндәге төр өслекләр билгеләнде:

- каты (капиталь) - моноконтасбетоннан, цементобетоннан, табигый таштан һ.б. материаллардан башкарыла торган жыелма командалар;

- йомшак (капиталь булмаган) - табигый яисә ясалма сыпучыл материаллардан (ком, вак таш, гранит чәчүлекләре, керамзит, резин валчык һ. б.) башкарыла торган,

табигый халәттә булган коры катнаш катнашмалар, тыгызланган яисә беркетелгән беркеткеч катнашмалар;

- газ орлыклары - үлән капламын әзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган;

- катнаш - югарыда күрсәтелгән өслекләр тезмәсеннән гыйбарәт (мәсәлән, газ плитәсенә батып кергән плитә һ.б.).

Проектта кулланыла торган өслекнең ныклы, ремонт үткәрүчән, экологик юнәлешле булуын билгеләргә.

4.2.3. Каплама төрләрен сайлау аларның максатчан билгеләнеше нигезендә кабул ителергә тиеш: каты - мөмкин булган иң чик йөкләнешләренә, характерны һәм хәрәкәт составын, проектлау вакытына эшли торган янгынга каршы таләпләренә исәпкә алып; йомшак - аерым территорияләренә (балалар, спорт мәйданчыкларын, этләренә йөртү өчен мәйданчыкларны, урамда йөрү юлларын һ.б. объектларны) төзекләндергәндә аларның үзенчәлекле үзенчәлекләрен исәпкә алып; иң экологик юнәлешле газлы һәм катнаш булганнарын исәпкә алып.

4.2.4. Ябык өслекнең катгый төрләрен коры килеш тоташтыру коэффициенты 0,6, юештә 0,4 булса, кытыршы өслек белән урнаштырырга тәкъдим ителә. Жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә чикмән, метлах плиткасы, шомба яки ялтыратылган плитәләр, баскычлар баскычларында, биналарның керү урыннарындагы канат мәйданчыкларында кулланырга юл куймаска кирәк.

4.2.5. Проектлаштырылган өслек өслегенә өслек суларын чыгаруны тәмин итә торган каты өслекнең авышлыгын күз алдында тотарга кирәк.

Терәк зонасында урнашкан агачлар өчен (янкормалы рәшәткәләр, бордюрлар, периметраль эскәмияләр һ.б.) булмаганда, кәүсәдән 1,5 м дан да ким булмаган радиуста өслекләренә саклык төрләрен үтәүне күз алдында тотарга тәкъдим ителә: вак ташлы, галечлы, газ чәчелгән "сотый". Яклау өслеге жәяүлеләр коммуникацияләренә бер дәрәжәдә яисә аннан да югарырак өслекләрендә башкарылырга мөмкин.

4.3. Борт ташлары:

4.3.1. Борт ташлары өслекләр ремонтланган очракта да сакланырга тиеш булган кимендә 150 мм юл өлеше дәрәжәсеннән норматив артып билгеләнә.

4.3.2. Машина транспортын газ белән тоташтыру урыннарында газ белән бәрүне булдырмау өчен, борт ташлары урнаштырыла.

4.3.3. Газны саклау һәм пычрак һәм үсемлек чүп-чарының жәяүлеләр тротуарлары өслегенә элгүен булдырмау өчен бакча борты урнаштырыла, ул газның биеклегеннән кимендә 50 мм, 0,5 м ераклыктагы

4.4. Ступени, лестницы, пандусы:

4.4.1. Жирлек территориясендә жәяүлеләр коммуникацияләре авышканда баскычлар урнаштыру күздә тотыла.

4.4.2. Сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм күпләп була торган башка объектлар урнашкан урыннарда, инвалидлар йортларында һәм өлкәннәр баскычында һәм баскычларда жәяүлеләр өчен төзелгән төп коммуникацияләрдә аларны пандуслар белән жиһазландыруны күздә тотарга кирәк.

4.4.3. Пандус горизонталь канаулардан башка кытыршы текстуралы материалдан башкарылырга тиеш. Талаучы пандус булмаганда, конструкцияләр

киртэләүче бортикны кимендә 75 мм биеклектә һәм тоткычларда күздә тотарга кирәк.

4.4.4. Баскычның ике ягында да, пандуста да 800-920 мм биеклектә, колачлау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм ераклыкта торган түгәрәк яки турыпочмаклы кисешүне күздә тотарга кирәк.

4.5. Түләүләр:

4.5.1 Жирлек территориясендә жир кишәрлекләре һәм оешмаларның, рекреация зоналарының чикләре буенча төзекләндерү максатларында 0,3-3,0 м биеклектәге коймалар (декоратив, яклау) куллануны күз алдында тоту рөхсәт ителә.

Ижтимагый, торақ, рекреацион билгеләнгән территорияләрдә чукрак һәм тимер-бетон коймаларны проектлау тыела. Тышкы кыяфәтне жирлек администрациясе белән билгеләнгән тәртиптә килештерү шарты белән декоратив металл киртәләр куллану рөхсәт ителә.

Индивидуаль торақ төзелеше жир кишәрлекләренәң максималь биеклегә, тышкы кыяфәтә һәм корылмалары муниципаль берәмлекнең жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре белән билгеләнә.

4.5.2. Чикләүләренә проектлауны аларның урнашу урынына һәм билгеләнешенә карап, гамәлдәге нормалар, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларына, индивидуаль проектлау проектларына карап башкарырга кирәк.

4.5.3. Жирлекнең магистральләр һәм транспорт корылмалары төзелешен ГОСТ Р 52289, ГОСТ 26804 нигезендә проектларга кирәк.

4.5.4. Газ керү урыннарында, автотранспорт тукталышларында, автомобильләренә газонга аудару һәм газ аша троп чыгару мөмкин булган урыннарда кимендә 0,5 метр биеклектәге саклагыч металл киртәләр урнаштыруны күз алдында тотарга кирәк.

4.5.5. Биеклегә 1,1-3,0 м булган киртәләренә проектлаганда, жир асты корылмалары белән кисешкән урыннарда төзекләндерү яки төзелеш эшләрен башкарырга мөмкинлек бирә торган киртәләр конструкцияләрен күз алдында тотарга кирәк.

4.5.6. Агачлар интенсив жәяүлеләр хәрәкәтә зонасында яисә төзелеш һәм реконструкция эшләре алып бару зоналарында үсә торган урыннарда 0,9 м (һәм аннан да күбрәк) диаметры 0,8 м (һәм аннан да күбрәк) диаметры, яше, агач токымнары һәм башка характеристикалары булган саклагыч коймалар урнаштыру күздә тотыла.

4.6. Кече архитектура формалары:

4.6.1. Кече архитектура формаларына (МАФ) муниципаль берәмлек территориясендә монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен жайланмалар, су жайланмалары, шәһәр жиһазлары, коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар керә.

4.6.2. Су жайланмаларына фонтаннар, эчә торган фонтаннар, бюетлар, декоратив сулыклар керә.

4.6.3. Эчәргә яраклы фонтанчылар ял итү зоналарында һәм кешеләр күпләп жыела торган урыннарда урнаштырыла. Эчә торган фонтанчыкны урнаштыру һәм аңа яқын килү урынын каты өслек төре белән жиһазландырырга кирәк, биеклек өлкәннәр өчен 90 см дан артмаска һәм балалар өчен 70 см дан артмаска тиеш.

4.7. Муниципаль берәмлек мебель:

4.7.1. Муниципаль берәмлек мебельләренә: ижтимагый киңлекләр, рекреацияләр һәм ишегаллары территорияләрендә урнашкан ял эскәмияләренә, эскәмияләренә һәм өстәлләренә өстәл уеннары өчен мәйданчыкларда, жәйге кафеларда һ.б. керә.

4.7.2. Әйберләргә каты өслекле өслекләргә яисә фундаментка куярга кирәк. Ял итү зоналарында, урман паркларында, балалар мәйданчыкларында өслекнең йомшак төрләренә эскәмияләр кую рөхсәт ителә.

4.7.3. Ял өчен эскәмияләренә өслеге агачтан су белән тотрыклы эшкәртү төрләре белән башкарыла.

Агач ботаклы агач кисемнәреннән эскәмияләр һәм өстәлләр, бүрәнәләр һәм чәнечкеле почмаклары булмаган ялкыннар башкарырга мөмкин.

4.8 Спорт жиһазлары:

4.8.1. Спорт жиһазлары - халыкның барлык яшь төркемнәре өчен билгеләнгән жиһазлар, спорт, физкультура мәйданчыкларында урнаштырыла.

4.8.2. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендә спорт жиһазлары завод житештерүе кебек үк, махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнәләрдән һәм брусчалардан ясалган булырга мөмкин (ярыклар, сколлар булмау һ.б.).

4.9. Балалар мәйданчыклары:

4.9.1. Балалар мәйданчыклары төрле яшьтәге балаларның уеннары һәм актив ялы өчен билгеләнгән.

4.9.2. Мәктәпкәчә һәм мәктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыкларын торак төзелеш участкасында урнаштыру тәкъдим ителә; кече һәм урта мәктәп яшендәге мәйданчыкларны, комплекслы уен мәйданчыкларын төркемнең яисә микрорайонның яшелләндерелгән территорияләрендә, спорт-уен комплексларында һәм йөрү урыннарында - торак район паркларында урнаштыру тәкъдим ителә.

4.9.3. Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән мәктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр араны кимендә 10 метр, кече һәм урта мәктәп яшендәге мәйданчыклар - кимендә 20 метр, комплекслы уен мәйданчыклары кимендә 40 метр, спорт-уен комплекслары кимендә 100 метр булырга тиеш.

4.9.4. Тарихи яисә югары лотлы төзелеш шартларында мәйданчыкларның зурлыгы булган территорияләр мөмкинлекләргә бәйле рәвештә, балалар мәйданчыгы дип уйланыла торган территориядә яшәүче күпчелек халыкның торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән кимендә 10 метр ераклыкта ризалыгы белән кабул ителергә мөмкин.

4.9.5. Балалар мәйданчыклары транзит жәяүлеләр хәрәкәтеннән, машина узу урыннарыннан, кунак кую урыннарыннан, чүп-чар чистарту мәйданчыкларыннан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларыннан изоляцияләнергә тиеш.

4.10. Спорт мәйданчыклары:

4.10.1. Спорт мәйданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәре физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән.

4.10.2. Спорт мәйданчыклары чикләреннән торак йортлар тәрәзәләренә кадәр минималь араны мәйданчыкның шау-шулы характеристикаларына карап 20 дән 40

метрга кадәр кабул итэргә тәкъдим ителә.

4.10.3. Спорт майданчыгында территорияне төзекләндерү элементлары исемлегенә йомшак яисә газ өслекле өслекләр, спорт жиһазлары керә.

4.10.4. Майданчыклар 2,5-3 м биеклектәге челтәрле койма белән жиһазландырылырга тиеш, ә спорт майданчыклары кушылган урыннарда бер-берсенә карата биекlege 1,2 м.

5 нче статья. Урамнарны яктыртуны оештыру

5.1. Урамнар, юллар, майданнар, ижтимагый территорияләр, торак йортлар территорияләре, сәнэгать һәм коммуналь оешмалар территорияләре жирлек башкарма комитеты раслаган расписание буенча тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

5.2. Урамнарны тышкы яктырту челтәрләрен төзү, эксплуатацияләү, агымдагы һәм капитал ремонтлау махсулаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5.3. Электр үткәргечләре өзелү яки терәкләрнең зарарлануы белән бәйле барлык яктырту жиһазларын яктырту эшендә житешсезлекләр яктырту жиһазлары милекчеләре (хужалары) тарафыннан ачыкланганнан соң ук бетерелергә тиеш.

5.4. Жирлек территориясендә түбәндәгеләр тыела:

- чыбыкларны һәм кабельләрне урамнарны яктырту һәм яктырту жайланмаларына рөхсәтсез тоташтыру;

- чыбыклар өзелгән, терәк, изоляторлар зарарланган очракта, урамнарны яктырту челтәрләрен һәм яктырту жиһазларын эксплуатацияләү.

5.5. Урамнарны яктыртуны оештыруга техник таләпләр гамәлдәге техник нормалар һәм тиешле электр челтәрләрен проектлауга карата кагыйдәләр белән билгеләнә.

5.6. Тышкы яктырту өчен урамнарны яктырту өчен билгеләнгән энергияне саклаучы яктырткычларны кулланырга кирәк. Урам яктырту жайланмаларын монтажлаганда бер юлда яки бер юлда гына бер типтагы яктырткычлар, терәкләр һәм кронштейннар куллану рөхсәт ителә.

5.7. Яктырткычларны проект биекlege подвес, авыш почмагы, яктыртыла торган участокның ераклыгы нигезендә монтажларга кирәк.

5.8 Яктырткычларны ныгыту ышанычлы булырга һәм эксплуатацияләү процессында яктырткычның торышын ирекле рәвештә үзгәртү мөмкинлеген юкка чыгарырга тиеш.

5.9. Төяп-якты вакытта урам-юл челтәре элементларын яктыртуның янып торган яктырткычлары булу рөхсәт ителми, моңа ремонт эшләрен үткәргү өчен кыска вакытлы кертелү керми.

5.10. Төзүне, реконструкцияне, ремонтлауны һәм тышкы яктырту челтәрләренең торышын тикшереп торуны тиешле челтәрләренең милекчеләре (баланс тотучылар) гамәлгә ашыра.

5.11. Челтәрләр милекчеләре (баланс тотучылар) тышкы яктырту челтәрләренең энергия нәтижәлелеген арттыру, шул исәптән челтәрләрне һәм урамнарны яктырту белән идарә итү системаларын реконструкцияләү һәм модернизацияләү буенча чаралар күрә.

6 статья. Урманнар

6.1. Массакүләм килү урыннарында, урманнарда, пассажир транспорты тукталышларында, сәүдә объектларына керү урыннарында чүп савытлары урнаштырыла.

Урманнарны (күчерелмә булырга мөмкин) жирлек территориясендә урнаштыру биналарның, корылмаларның яисә биналарның милекчеләре, хужалары, алардан файдаланучылар, шулай ук жир кишәрлекләрен төп һәм янәшәдәге территория чикләрендә мөстәкыйль урнаштыралар.

6.2. Урманнар, тутырган саен, төзек хәлдә булырга, эмма көненә кимендә бер тапкыр чистартылырга тиеш.

6.3. Урманнарны карап тоту һәм санитария халәте өчен җаваплылык 6.1 п. күрсәтелгән затларга йөкләнә. Кагыйдәләр, шулай ук аларга беркетелгән территорияләргә җыештыруны гамәлгә ашыручы оешмаларга, учреждениеләргә, предприятиеләргә, сәүдә оешмаларына.

6.4. Урыннарны урнаштыру җәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәт итүен, инвалид һәм балалар коляскаларының йөрүен тәэмин итүне исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

6.5. Тыелган:

- чүп савытларын тутыру;
- тротуарларга һәм газоннарда чүп-чар сибү, шул исәптән чүп савытларын алмаштырганда;
- чүп-чар салынган пакетлар 3 сәгәттән артык вакыт аралыгында территорияне җыештыру эшләрен башкарганнан соң урнаштырылды.

7 нче статья. Биналар, корылмалар, коймалар фасадлары эчтәлегә

7.1. Биналар, төзелешләр, корылмалар (шул исәптән вакытлыча), электр тапшыру линияләренә, кече архитектура формаларының, мәгълүмати конструкцияләренә, терәкләренә, кронштейннарның милекчеләре, алардан файдаланучылар, тышкы яктырту һәм контакт челтәрен һәм милек хокукындагы башка төзекләндерү элементларын урнаштыручылар күрсәтелгән объектларны аларның төзек техник халәтендә тотарга тиеш. Күрсәтелгән объектлар чиста булырга, үз белдегә белән урнаштырылган мәгълүмати, һәм (яисә) реклама конструкциясендә, язуларда булмаска, шулай ук коррозиясе булмаска тиеш.

7.2. Биналарның фасадлары эчтәлегә (торак йортларны да кертеп) түбәндәгеләрне үз эченә ала:

- фасадларның, шул исәптән керү ишекләренә һәм козырекларның, канатлы һәм аерым баскычларның, төшү һәм баскычларның коймаларының, декоратив детальләренә һәм башка конструктив элементларның конструктив элементларының һәм эшләнешенә эксплуатация күрсәткеләрен саклап калу;
- суүсемнәрнең, су торбаларының һәм сливларның булуын һәм төзек хәлдә булуын тәэмин итү;
- герметизация, жөйләрне сүтеп ябыштыру, ярыклар һәм казылмалар;
- тәрәзә төпләрен торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;
- тәрәзәләргә юу;
- биналарны, корылмаларны техник эксплуатацияләү кагыйдәләрендә һәм

нормаларында каралган башка таләпләрне үтәү.

7.3. Биналарның фасадларын һәм аларның конструктив элементларын үз белдеге белән яңадан жиһазлау тыела. Биналарның фасадларын һәм аларның конструктив элементларын яңадан жиһазлау Россия Федерациясе законнары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

7.4. Биналарның, биналарның, корылмаларның фасадлары күзгә күренерлек зарарланмаса, шул исәптән 5% тан артык фасад өслеген, су торбаларын, чокыр һәм чыгарылышларны биләп торучы эчке катлау жиһазларга тиеш.

7.5. Төзелгән фасадлар тигез, бер тонлы, тапсыз һәм зарарланган урыннар булырга тиеш.

7.6. Биналарның, торак йортларның, коймаларның, корылмаларның (шул исәптән вакытлыча) фасадларын әйләнеш, капитал ремонтлау аларның техник торышына һәм тышкы кыяфәтенә бәйле рәвештә башкарыла.

7.7. Цокольләре һәм фасадларны ремонтлау дымлы чистартырга мөмкинлек бирә торган материаллар белән башкарыла.

7.8. Балконнарның, козырекларның төрле конструкцияләре жиһазлану билгеләрен ачыклаганда, милекчеләр, биналарның, корылмаларның баланс тотучылары, идарәче оешмалар кичекмәстән кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү һәм деформацияне алга таба үстерүне кисәтү буенча чаралар күрергә тиеш.

7.9. Белем, корылмаларның фасадларын реконструкцияләү, шулай ук тәрзә һәм ишек уемнарын урнаштыру, алмаштыру кануннарда билгеләнгән тәртиптә һәм әлеге Кагыйдәләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 нче статья. Сезонлы урып-жыюга таләпләр

8.1. Гомуми файдаланудагы территорияләре, шулай ук көзгә-кышкы чорда янәшәдәге территорияләре жыештыру 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр гамәлгә ашырыла. Һава шартларының кискен салкынаюына, кар яууга һәм көзгә-кышкы чорда салкын һава торышы билгеләнүгә бәйле рәвештә, жирлек башкарма комитеты карары белән үзгәргә мөмкин.

8.2. Көзгә-кышкы чорда территорияне жыештыру бер үк вакытта кар, боз, чүп-чар чыгаруны күздә тоту.

8.3. Һава шартларына бәйле рәвештә каты өслекле территорияләр кар, боз һәм кар өстеннән бөтен киңлеккә кадәр чистартылырга тиеш.

8.4. Бозлык вакытында беренче чиратта ком яисә бозлавыкка каршы төшү материаллары, күтәрелү (шул исәптән баскычлар), юл чатлары, жәмәгать транспорты тукталышлары урыннарында тукталыш һәм утырту мәйданчыклары, жәяүлеләр өчен чыгу урыннары, тротуарлар чистартыла һәм коела.

8.5. Юлларны, мәйданнарны, тротуарларны, юлларны кардан чистартуны кар яву белән үк башларга кирәк. Кар яуганда тротуарларны һәм жәяүлеләр өчен юлларны кардан чистарту шактый интенсив һәм кар күперләре булган очракта, автотранспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте куркынычсызлыгын тәмин итү исәбе белән бөтен кар явуы башкарылырга тиеш.

8.6. Кар, түбәләрдәге сосулни, карниз шәмнәрен, балконнарны, саклагыч козырекларны, лапасларны һәм башка конструкцияләре жыю бурычы мондый

объектларның милекчеләренә йөкләнә.

8.7. Түбәләрне кардан чистарту һәм имчәкләрне алу жәяүлеләр өчен саклык чараларын кулланып, тәүлекнең якты вакытында башкарыла. Шул ук вакытта агачларны, куакларны, электр үткәргечләрне, элементә линияләрен, башка мөлкәтне саклау чаралары кулланыла. Ташланган кар көн саен эш беткәннән соң алына.

8.8. Кар, боз, чүп-чар чыгару кануннарда калдыкларны жыюга һәм алып китүгә билгеләнгән таләпләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

8.9. Жәйге урып-жыю 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр бара. Жәйге жыештыру түбәндәге чараларны үз эченә ала: чүп-чар себерү, үлән чаптыру, чистарту, коймаларны буяу.

8.10. Үләнне бөкләү кирәк булган саен башкарыла (үләннең мөмкин булган биеклегә 20 см дан артмый).

8.11. Үләнне тәүлекнең якты вакытында бастырырга кирәк. Яңгыр, куе томан (50 м дан кимрәк күренсә дә) вакытында һәм көчле җил булганда үләнне чабу тыела.

9 нчы статья. Гомуми файдаланудагы территорияне сезонлы жыештыру һәм санитар чистартуны оештыру

9.1. Гомуми файдаланудагы территорияләрне сезонлы жыештыруны һәм санитар чистартуны оештыру жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

9.2. Жирлекнең башкарма комитеты гомуми файдаланудагы территорияләрне даими рәвештә жыештыруны һәм санитар чистартуны оештыра.

9.3. Гомуми файдаланудагы территорияләрдә калдыкларны санкцияләnmәгән урнаштыру урыннары ачыкланганда, әлеге территория чистартылырга тиеш.

9.4. Гомуми файдаланудагы территорияләрдә калдыкларны урнаштыруның рөхсәт ителмәгән урыннары ачыкланганда, әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә вәкаләтле орган мөрәҗәгатә, йә күрсәтмәләре нигезендә, күрсәтелгән территорияне жыештыру, күрсәтмәдә билгеләнгән вакытта, гомуми файдаланудагы урыннар территориясендә рөхсәтсез чүп-чар урнаштыруда гаепле затлар даирәсен билгеләү буенча чаралар уздырылганнан соң башкарыла.

9.5. Калдыкларны санкцияләnmәгән урнаштыру урыннарын ачыклау кызыксынучы затларның, хәбәрләрнең, шулай ук мәгълүматның башка чыганакларының, шул исәптән массакүләм мәгълүмат чараларының мөрәҗәгатьләре буенча гамәлгә ашырыла.

10 нчы статья. Коммуникацияләренә төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен уздыруга төп таләпләр

10.1. Жирлек территориясендә юл, төзелеш һәм башка жир эшләрен җитештерү Биектау муниципаль районы башкарма комитетының административ-техник инспекциясе тарафыннан бирелгән тиешле эшләрен башкаруга рөхсәт нигезендә гамәлгә ашырыла.

10.2. Жир асты коммуникацияләрен яисә төзелеш эшләренең башка төрләрен салганда төзелеш һәм ремонт оешмалары гаебе белән башкарылган юл өслекләренең, яшелләндерүнең һәм төзекләндерү элементларының җимерелүен һәм зарарлануын эшләр башкаруга рөхсәт алган оешмаларга (ордер) тулы күләмдә рөхсәт кәгазе (ордер) алырга кирәк, алар жирлекнең башкарма комитеты (ордер)

белән килештерелгән срокларда бетерергә тиеш.

10.3. Эшләр тәмамланганнан соң 24 сәгать эчендә, ел фасылларына бәйсез рәвештә, юлның юл өлешен каплау транспорт һәлакәтсез хәрәкәтен тәмин итү чикләрендә һәм механикалаштырылган жыештыру мөмкинлекләрендә торгызылырга тиеш. Юл киеме конструкциясе аны ачканнан соң гамәлдәге конструкциядә бозылган төзекләндерү эшләрен торгызу турында килешүдә (килешүдә) күрсәтелгән срокларда, әмма язгы-жәйге чорда - 1 айдан да соңга калмыйча һәм көзге-кышкы чорда - 2 айдан да соңга калмыйча торгызылырга тиеш.

10.4. Жир эшләрен башкаручы зат эшләрне башкарган урында үзе белән рөхсәтнең күчәрмәсен һәм эшләрне башкаруны оештыруның план-схемасын алырга тиеш.

10.5. Эшләр башкаручы затлар, юл, төзелеш, авария эшләре һәм башка жир эшләре өчен җаваплы вазыйфай затлар әлеге Кагыйдәләр, төзелеш нормалары, кагыйдәләр, техник регламентлар, стандартлар, эшләр башкару һәм житештерү өлкәсендәге башка норматив актлар, Россия Федерациясенә, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары, жирлекнең муниципаль хокукый актлары нигезендә эшләр алып барырга тиеш.

10.6. Киеренкелектәге кабельләрнең яисә гамәлдәге газүткәргечләрнең сак зонасында эшләр башкаруны эшләр житештерүчеләргә, әлеге коммуникацияләргә эксплуатацияләүче оешмаларның вәкилләренә турыдан-туры күзәтүе астында башкарырга кирәк.

10.7. Житештерү барышында проектта күрсәтелмәгән коммуникацияләр, жир асты корымалары яисә шартлау куркынычы булган материаллар табылган очракта, жир эшләре тиешле органнарга, шулай ук коммуникацияләр хужаларына рөхсәт алганчы туктатылырга тиеш.

10.8. Юл өслекләрен, тротуарларны, газларны ачканда, тиешле эшләр башкарганда туфракның уңдырышлы катламын саклау һәм алардан файдалану тәмин ителә.

10.9. Төнлә эшләми торган механизмнар һәм машиналар юлларның машина юлыннан китәргә тиеш.

Жәяүлеләрнең, жир эшләрен башкаручы затларның юл иминлеген тәмин итү өчен, бер-берсеннән ким дигәндә 200 м ераклыктагы култыксалы өслекләр һәм күперләр урнаштырырга тиеш.

10.10. Эшләр житештерү өчен җаваплы оешмалар һәм затлар күрсәтелгән эшләрне сыйфатсыз башкарган һәм Россия Федерациясе законнары һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә бозылган төзекләндерү элементларын (объектларын) торгызган өчен җаваплы булалар.

10.11. Рөхсәтсез (ордерсыз) жир эшләрен житештерү аларны житештерүче зат бозылган төзекләндерү эшләрен торгызу бурычыннан азат итми.

10.12. Административ җаваплылыкка тартылу бозылган төзекләндерү эшләрен торгызу бурычыннан азат итми.

10.13. Эшләр башкаруга рөхсәт биргән орган, гамәлдәге законнар нормалары белән билгеләнә торган эшләрнең тиешле төрләрен үткәргү тәртибен, шулай ук ордерда билгеләнгән эшләрне житештерү шартларын (эшләрне алып бару срогын, ысулын) бозган очракта, Россия Федерациясе законнары, Татарстан Республикасы

норматив хокукий актлары нигезендә гаепле затларны жаваплылыкка жәлеп итеп, эшләр башкаруга рөхсәтне гамәлдән чыгарырга хокуклы.

10.14. Жирлек территориясендә юл, төзелеш һәм башка жир эшләрен башкарганда түбәндәгеләр тыела:

- аларны житештерүгә рөхсәтсез (ордерыннан) юл, төзелеш һәм башка жир эшләре башкарырга;

- тарихи һәм мәдәни ядкәрләр территориясендә мәдәни мирас объектларын саклауның тиешле органы рөхсәттенән башка, аларның жиимерелүенә, жиимерелүенә яисә юкка чыгуына янауычы жир эшләре башкарырга;

- булган корылмаларны, коммуникацияләрне, яшел утыртмаларны һәм төзекләндерү элементларын зарарларга;

- эшләр урынына материаллар илтеп житкерүне рөхсәт бирүдә билгеләнгән эшләр башланган вакыттан иртәрәк башкарырга;

- урамнарның һәм юлларның юл өлешендә эремә һәм бетон әзерләргә;

- коелардан, траншеялардан һәм газ казаннарына, яшел үсентеләр территориясеннән, тротуарлардан һәм урамнарның һәм юлның бер өлешеннән су ташырга;

- эшләр тәмамланганнан соң урамнарның, юлларның, тротуарларның, газларның юл өлешендә жир һәм төзелеш чүп-чарын калдырырга;

- төзелеш материалларын складлау өчен артык (эшләр башкаруга рөхсәт ителмәгән) майданнар биләргә, чикләрне хәл итүдә билгеләнгән территорияләрне кәефләндерергә;

- юлларны һәм ишегалларына керүне тоткарларга, транспорт юлларын һәм жәяүлеләр хәрәкәтен бозарга;

- эшләр башкару өчен бүлеп бирелмәгән территорияләрне, агачларны, куакларны, газоннарны, юлларның, урамнарның, тротуарларның, территорияләрнең жир һәм төзелеш материаллары белән күмү.

11 нче статья. Сәүдә объектлары янындагы территорияләрне карап тоту һәм төзекләндерү таләпләре

11.1. Ваклап сату объектларын рөхсәтсез урнаштыру тыела.

11.2. Жирлекнең муниципаль милкендәге жир кишәрлекләрендә һәм дәүләт милке чикләnmәгән жир кишәрлекләрендә стационар булмаган сәүдә объектларын (хезмәт күрсәтү буенча стационар булмаган объектларны) жирлек территориясендә хезмәт күрсәтүләp күрсәтү буенча стационар булмаган сәүдә объектын (стационар булмаган объектны) урнаштыруга шартнамә нигезендә бирелгән рөхсәтсез урнаштыру тыела.

11.3. Стационар булмаган объектларны урнаштыру чоры, шартлар, техник характеристикаларга таләпләр сәүдә стационар булмаган объектын урнаштыруга рөхсәт бирүдә яисә сәүдә объектын урнаштыруга (эксплуатациягә) шартнамәдә билгеләнә.

11.4. Төзекләндергәндә жир һәм төзелеш-монтаж эшләрен башкару таләп ителгән сәүдә объектлары өчен жир эшләрен житештерүгә рөхсәт алу таләп ителә.

11.5. Сәүдә объектын демонтажыннан соң, мондый объектның милекчесе (кулланучы) тирә-юньдәге территорияне төзекләндерүне торгызырга тиеш.

11.6. Мондый жир кишэрлеклэрeнeң милек хокукына бэйсез рeвештe сeүдe объекткына тоташкан жир кишэрлеклэрeндe төрлe объектлар (манекеннар, алып килeнгeн мeнy һ.б.) урнаштыру тыела.

11.7. Сeүдeнeң стационар булмаган объектлары (хeзмeт күрсeтү буeнчa стационар булмаган объектлар) хужалары якындагы территориянeң тиешлe санитар-техник торышын тeэмин итe.

11.8 Стационар сeүдe объектларын оештыру санитария нормаларын һeм кагыйдeлэрeн, шулай ук элeгe Кагыйдeлэр талeплэрeн үтeп, бeрдeм тeртиптe рeхсeт итeлe.

12 нчe стaтyя. Калдыклар жыюны һeм алып китүнe оештыруда катнашу

12.1. Жирлек территориясeндe каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исeптeн аерым-аерым), жыю эшчeнлeгeн оештыру гeмeлдeгe законнар һeм элeгe Кагыйдeлэр нигeсeндe гeмeлгe ашырыла.

12.2. Барлык төр калдыкларны туплау, жыю һeм алып китү калдыклар милекчeлэрe тарафыннан калдыкларны жыю һeм транспортлау эшчeнлeгeн гeмeлгe ашыручы индивидуаль эшкуар белeн тeзeлe торган каты коммуналь калдыклар белeн эш итү буeнчa хeзмeтлэр күрсeтүгe гeмeлдeгe законнарда каралган шартнамeлэр нигeсeндe оештырыла.

12.3. Калдыкларны чыгару гeмeлдeгe законнар нигeсeндe тeзeклeндeрeлгeн урнаштыру объектларына гeмeлгe ашырыла.

12.4. Калдыклар жыю графикы калдыкларны алып китүнeң уңайлылыгын тeэмин итeргe тиеш.

13 нчe стaтyя. Халыкның аз мобильлe төркeмнэрe өчeн торак мохитe һeркeм фaйдaлaнa алырлык булугa аерым талeплэр

13.1. Торак мохитнe, урамнарны һeм юлларны, мeдeни-көнкүрeш хeзмeт күрсeтү объектларын проектлаганда, өлкeн яшьтeгe затлар һeм инвалидлар өчeн торак пунктлар тирeлeгeннeн фaйдaлaну мөмкинлeгeн, элeгe объектларны гeмeлдeгe законнар нормалары нигeсeндe картлар һeм инвалидларның күчeп йөрүeнe ярдeм итe торган элементлар һeм техник чаралар белeн жиһазландыруны күздe тоту тeкъдим итeлe.

13.2. Өлкeн яшьтeгe затлар һeм инвалидлар хeрeкeтeнe китерe торган проектлау, тeзү, техник чаралар һeм жайланмалар урнаштыру, расланган проект документациясe нигeсeндe янa тeзeлeштe заказчы тарафыннан гeмeлгe ашырылырга тeкъдим итeлe.

13.3. Билгeлeп үтeлгeнчe, автотранспорт чараларының һeр тукталышында, шул исeптeн социаль, инженерлык һeм транспорт инфраструктурасы объектлары (торак, ижтимагый һeм житeштерү биналары, тeзeлeшлэр һeм корылмалары, физик культура-спорт оешмалары, мeдeният оешмалары һeм башкa оешмалар урнашкан биналарны кертeп) янында, бушлай парковкалау өчeн кимeндe 10 % урын (лeкин ким дигeндe 1 урын) бүлeп бирeлe, инвалидлар I, II төркeм инвалидлары белeн идарe итeлe торган транспорт чараларының, шулай ук III төркeм инвалидлары тарафыннан Россия Федерациясe Хөкүмeтe билгeлeгeн тeртиптe шундый инвалидларны һeм (яисe) инвалид балаларны йөртe торган транспорт чараларының

күләме күрсәтелә. Күрсәтелгән транспорт чараларында "Инвалид" тану билгесе билгеләнергә тиеш. Билгеләнгән урыннарны машина кую өчен башка транспорт чаралары биләргә тиеш түгел.

14 нче статья. Жәмәгатьчелек катнашуын оештыру принциплары

14.1. Жәмәгатьчелектә катнашуның барлык рәвешләре барлык кызыксынучы якларны тулысынча кертүгә, аларның чын мәнфәгатьләрен һәм кыйммәтләрен ачыклауга, аларны проектларда теләсә нинди үзгәрешләргә проектлауда чагылдыруга, проектларны гамәлгә ашыруның максатлары һәм планнары буенча килешүгә ирешүгә, территорияне үстерү стратегиясен гамәлгә ашыручы проектлар тирәсендә тормышның барлык субъектларын мобилизацияләүгә һәм берләштерүгә юнәлдерелгән.

14.2. Территорияне төзекләндерү проектлары буенча ачык фикер алышуну проект бурычларын формалаштыру этабында һәм проектлау этапларының һәркайсы йомгаклары буенча оештырырга киңәш ителә.

14.3. Территорияне төзекләндерүгә һәм үстерүгә кагылышлы барлык карарлар, жирлек халкының фикерен исәпкә алып, ачык һәм хәбәрдар кабул ителергә тиеш.

14.4. Халыктан һәм тормышның башка субъектларыннан мохитне төзекләндерү һәм комплекслы үстерү өлкәсендәге бурычлар һәм проектлар турында мәгълүматтан файдалану дәрәжәсен күтәрү өчен күрсәтелгән юнәлешләр буенча бөтен мәгълүмат Биектау муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырыла.

14.5. Гражданнарның комплекслы төзекләндерү проектларын гамәлгә ашыру һәм карарлар кабул итү процессында катнашуын гамәлгә ашыру өчен түбәндәге ижтимагый бергәлекнең түбәндәге рәвешләре мөмкин:

- территорияне үстерү максатларын һәм бурычларын бергәләп билгеләү, мохит проблемаларын һәм потенциалын инвентарьлаштыру;

- активлыкның төп төрләрен, функциональ зоналарны һәм аларның сайланган территориядә үзара урнашуын билгеләү;

- жиһазлар, капитал булмаган объектлар, кече архитектура формалары турында фикер алышу һәм сайлау, шул исәптән аларның функциональ билгеләнешен, тиешле габаритларны, стиль чишелешен, материалларны билгеләү;

- территориянең функциональ зоналарын исәпкә алып, өслек типларын сайлауда консультацияләр;

- яшелләндерүнең фаразланган типлары буенча консультацияләр;

- фаразланган яктырту һәм яктырту жиһазлары типлары буенча консультацияләр;

- проектны эшләүдә катнашу, архитекторлар, проектлаучылар һәм башка профильле белгечләр белән карарлар турында фикер алышу;

- жирле халыкны (өлкәннәрне һәм балаларны), эшмәкәрләргә, күрше территорияләр милекчеләрен һәм башка кызыксынучы якларны да кертәп, проектлау процессында катнашучылар һәм булачак кулланучылар белән проект карарларын килештерү.

14.6. Проектларны гамәлгә ашырганда жәмәгатьчелеккә планлаштырылган үзгәрешләр һәм бу процесста катнашу мөмкинлеге турында мәгълүмат житкерүне тәмин итәргә кирәк.

15 нче статья. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту

15.1. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаска тиеш. Йорт хайваннары һәм кошлары китергән зыян өчен аларның хужалары РФ законнары белән билгеләнгән тәртиптә жаваплы.

15.2. Йорт хайваннары хужалары үз хайваннарының экскрементларын жыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

15.3. Авыл хужалыгы хайваннарын (сыерларны, сарыкларны, кәжәләрне, дуңгызларны һәм башкаларны) һәм кошларны матди карап тору шәхси торак йортлар территорияләрендә йорт янындагы кишәрлекләрдә рөхсәт ителә.

15.4. Барлык продуктив хайваннар (эре мөгезле терлекләр, кәжәләр, сарыклар, дуңгызлар, атлар) гражданнарның яшәү урыны буенча ветеринария учреждениеләрендә - хайваннар хужаларын бирковацияләү һәм ел саен яңадан теркәлгә тиеш.

15.4. Йорт хайваннарын көтү жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган, хужасы күзәтүдә яисә аның кушуы буенча башка зат күзәтүдә рөхсәт ителә.

15.5. Йорт хайваннарын чыгару 7.00 сәгатьтән 23.00 сәгәткә кадәр рөхсәт ителә. Башка вакытта чыккан очракта, хужалар урамнарда һәм йортларда тынлыкны тәмин итү өчен чаралар күрергә тиеш.

15.6. Этләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан гомуми ишегалларына һәм урамга бары тик кыска тезгендә һәм намордникта гына чыгарырга мөмкин, моңа өч айлык көчөкләрдән тыш.

15.7. Хужалар йорт хайваннары һәм кошлар белән ишегалларын, тротуарларны, урамнарны, паркларны, газоннарны, балалар майданчыкларын, скверларны, майданнарны, шулай ук торак йортларның подъездларын пычратмаска тиеш. Этләр, мәчеләр һәм башка вак хайваннар янганда хужа үзе белән йорт хайваннарының табигый парларын тулысынча жыештыруны тәмин итә торган булырга тиеш, алар майданчыкларда чүп контейнерларына чыгарылырга тиеш.

15.8. Этне тезгеннән урамда гына төшерергә була. Махсус бүлеп бирелгән майданчыклар булмаганда, жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган буш урыннарны, откосларны һәм башка урыннарда куып чыгару рөхсәт ителә.

15.9. Этләрне Дрессировкалау бары тик яхшы корылган майданчыкларда гына яисә жирлек территориясендә генә үткәрелергә мөмкин.

15.10. Йорт хайваннарын тәүлекнең якты вакытында гына юллардан куарга кирәк, шул ук вакытта аларны юлның уң ягына мөмкин кадәр якынарак юнәлтергә кирәк.

Йорт хайваннарын, грунт юлларынан һәм сукмаклардан мөмкин булганда, асфальт өслекле юл буйлап алып бару тыела.

15.11. Йорт хайваннарын урамда калдырганда, терлек хужалары яшел үсентеләр бозылудан һәм терлекләр тотуга тотылган чыгымнарны каплай.

15.12. Йорт кәжәләре бары тик капка төбөндәге территориядәге утарларда гына яки хужалар карамагында гына булырга тиеш.

15.13. Рөхсәт ителми:

1) хайваннарны балалар майданчыкларына, мектеп, балалар бакчалары территорияләренә, ашханәләргә, поликлиникаларга, азык-төлек кибетләренә жибәрергә;

2) пляжларда йорт хайваннарын куып чыгарган һәм сулыкларда коенган;

3) тыелган язу булганда, хайваннарны учреждениеләргә кертергә;

4) торак пунктлар территориясендә хайваннарны һәм кошларны озатмыйча чыгарырга;

5) исерек, наркотик яки токсик исерек хәлдә булган затлар, шулай ук яше яки сәламәтлеге торышы аркасында этләрнең хәрәкәтен контрольдә тоталмый торган һәм урамда йөргән вакытта аларның агрессив тәртибен булдырмый калган затлар тарафыннан этләрне урамда йөртү тыела;

вак күләмле этләрне урамда йөртү очраklarыннан тыш, 14 яшькә житмәгән затлар белән этләрне урамда йөртү;

6) балконнарда, көймәләрдә, торак йортларның гомуми кулланылыштагы урыннарында (арадаш фатирлар, баскыч читлекләре, чормалар, подваллар һәм башка ярдәмче биналар коридорларында) йорт хайваннарын һәм кошларын даими карап тору;

7) жирлекләр территориясендә йорт хайваннарының махсус чаралар уздыру урыннарыннан тыш урнашуы (күргәзмәләр һәм башкалар).

15.14. Йорт хайваннары һәм кош-корт хужалары түбәндәгеләрне үтәргә тиеш:

1) терлекләр авыруларын кисәтүне һәм терлекчелек продуктларының ветеринария-санитария ягыннан иминлеген тәмин итә торган хужалык һәм ветеринария чараларын гамәлгә ашырырга, әйләнә-тирә мохитне терлекчелек калдыклары белән пычратуга юл куймаска, шулай ук ел саен яңадан теркәлгән торган чорда мәжбүри дөвалау-профилактика чаралары үткәрергә;

2) хайваннарның кайда урнашуын даими тикшереп торырга;

3) хайваннар авырганда һәм алар үлгән очракта, шулай ук гадәти булмаган үзләрән тотышлары вакытында ветеринария учреждениеләре белгечләренә кичекмәстән хәбәр итәргә. Алар килеп житкәнче, авыру билгеләре булган хайваннарны аерырга;

4) терлекләренә карау, диагностик тикшеренүләр, саклау өчен прививкалар һәм дөвалау-профилактик эшкәртүләр өчен ветеринария белгечләре таләбе буенча бирергә.

15.15. Үлгән терлекне күмү махсус билгеле бер махсуслаштырылган оешма тарафыннан башкарыла.

15.16. Үз территориясендә саклык этләре булган оешмалар түбәндәгеләргә бурычлы:

1) этләрне гомуми нигезләрдә теркәргә;

2) этләрне нык бәйләнгән килеш тоту;

3) килүчеләрнең хайваннар янына керү мөмкинлеген төшереп калдырырга;

4) территориягә кергәндә кисәтү язуы булган очракта, эшне туктату вакытыннан алып яисә гомуми файдалану территориясеннән читтә калдырылган территориядә генә этләрне бәйдән төшереп калдырырга.

15.17. Ижтимагый урыннарда озата баручы затлардан башка урнашкан күзәтүчесез хайваннар ауларга тиеш.

15.18. Күзөтүчөсөз хайваннарны аулау мондой хайваннарны ачыклаган махсулаштырылган предприятие яисө жирле үзидарө органнары белән төзелгән шартнамө буенча башка зат тарафыннан башкарылырга мөмкин.

15.19. Күзөтчөсөз хайваннарны аулау гамөллөрөн гамөлгө ашыру хайваннарга карата гуманлы мөнөсөбөт һәм ижтимагый әхлак нормаларын үтөү принципларына нигезләнө.

15.20. Рөхсөт ителми:

1) хайваннарны фатирлардан һәм хосусый йорт биләмөлөрө территориясеннән тиешле суд карарыннан башка тартып алырга;

2) өтлөрнө кибетлөрдө, даруханөлөрдө, коммуналь хөзмөт күрсөтү предприятиелөрендө бөйдән төшерөргө;

3) ветеринария органнары тәкьдимнөрөннән башка приманкалар һәм отлауның башка чараларын куллану.

16 статья. Жирлөү урыннарын тоту

16.1. Этник, санитар һәм экологик талөплөр нигезендө жирлөү урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый актта билгелөнгән жирлөү урыннарын тоту кагыйдөлөрө нигезендө гамөлгө ашырыла.

16.2. Күмү урыннарын санитар карап тоту дөүлөт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчөн товарлар, эшлөр, хөзмөтлөр сатып алулар өлкөсендө контракт системасы турында 2013 елның 05 апрелендөгө 44-ФЗ номерлы Федераль законда билгелөнгән тәртиптө заказчы һәм дөүлөт яисө муниципаль ихтыяжларны тәэмин итүгө юнөлдөрөлгән (алга таба - сатып алу) тәртибендө гамөлгө ашырыла. Сатып алу тәэмин итүчө (подрядчы, башкаручы) билгеләмөсеннән башлана һәм контракт яклары тарафыннан йөкләмөлөрнө үтөү белән төмамлана. Федераль закон нигезендө сатып алуларны гамөлгө ашыру турында хөбөрнамө урнаштыру яки житкерүчөнө (подрядчыны, башкаручыны) билгелөүдө катнашырга чакыру юнөлөшө каралмаган очракта, сатып алу контракт төзүдән башлана һәм контракт яклары тарафыннан йөкләмөлөрнө үтөү белән төмамлана;

16.3. Жирлөү урыны өчтөлөгөнө карата талөплөр:

16.3.1 Зиратларда жөмөгөт бөдрөфлөрө чиста һәм төзөк хөлдө булырга тиеш. Ижтимагый бөдрөфлөр территориялөрендө урыннар чистартылырга тиеш;

16.3.2 Зират территориясендө чүп-чар һәм чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыklar тупланган саен 3 көнгө бер тапкырдан да ким булмаган күлөмдө чыгарылырга тиеш;

16.3.3.3. Ауган һәм авария хөлендө агач утыртмалары булу рөхсөт ителми. Авария агач утыртмалары ачыкланганнан соң бер төүлөк өчендө жимерелөргө тиеш;

16.3.4. Шөхөслөрө ачыкланмаган файдаланылмаган каберлөр яки үлгән кешелөрнөң каберлөрө пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм кабер ташы белән жиһазланырга тиеш.16.4. Особенности содержания мест погребения в зимний период:

16.4.1. Зиратларның үзөк юллары, керү юллары, тротуарлар кинөйтөлөргө һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнары булмаса, тигөз кар накаты булу рөхсөт ителө;

16.4.2. Үзөк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар

белән эшкәртелергә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның юл өлешен эшкәртү кар явудан соң ук башланырга тиеш;

16.4.3. Беренче чиратта, кар чыгаруны, бозны кыяуны һәм үзәк һәм подъезд юлларыннан кар-боз берәмлекләрен алуны башкарырга кирәк;

16.4.4.4. Күмү урыннарының жәяүлеләр зоналарында бозга каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган кар һәм бозны каберләргә, газларга, куакларга салу рөхсәт ителми.

16.5 Жәйге чорда жирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

16.5.1. Үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

16.5.2. Яшел үсентеләрне санитар кисеп алу, чүп үләннәрен кисү буенча чаралар ел саен үткәрелергә тиеш.

16.6. Күмү урынын, кабер өсте корылмасын (тәреләр, һәйкәлләр, плителәр, склеплар һ.б.) карап тоту, чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбаридә куышны карау ир белән хатын, туганнары, үлгән яисә башка зат тарафыннан санитария таләпләрен мәжбүри үтәгән килеш башкарыла.

17 статья. Кагыйдәләреннән үтәлешен тикшереп тору

17.1. Физик һәм юридик затлар, вазыйфай затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән жирлек территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәмин итәргә тиеш.

17.2. Әлеге Кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә жаваплы булган федераль законнарда һәм Россия Федерациясеннән башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш) жаваплылыкка китерә.

17.3. Төзекләндерү өлкәсендә законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен жаваплылыкка жәлеп итү әлеге таләпләрне үтәүдән һәм кертелгән хокук бозуларны бетерүдән затны азат итми.